

Kas Tallinna teletorn vajas 1991. aasta augustikriisi ajal kaitset?

Algus esilehel

20. augustil toimub taasiseseisvuspäeva tähistamiseks perepäev "Kas mäletate teletorni kaitsmist 1991. aastal?"

Selle programm on mitmekesine ja pakub loodetavasti huvitavat kõigile osalejatele.

* **TREPIKÖND "TÕUSE TAEVASSE!"**
1050-astmeline trepikönd igal täistunnil 10:00–18:00.

* **TALLINNA ORKESTRI KONSERT**
"Klassikaline POP" 12:00, 14:00.

* **PERFORMANCE „Teletorni kaitsmine“.** Tartu Üliõpilasteater. 12:00, 15:00, 17:00.

* **MEISTERDAMINE LASTELE.** 12:00–17:00 tegelevad lastega noorkotkad ja kodutütred.

* **FILMIARHIIVI PARIMAD PALAD TELETORNI KAITSMISEST.** Igal täistunnil 10:00–23:00.

* **NÄITUS „VABADUSE TEEL 1990–1991“ ja INSTALLATSIOON „ELEKTROONILINE LAHING“**

* **ÖÖKÜLASTUS TELETORNIS 19.00–01.00.** Piletihind 3€ (sissepääs kuni kella 24.30).

LISAKS võib kohapeal näha Kaitseliidu Tallinna maleva pioneerüksuse laagrit ning Päästemeili täisvarustuses päästemasinat ja -telki.

Alljärgnevalt tuletan omapoolel meelde mõningaid vähe teadaolevaid 1991. a sündmusi ja nendes osalenuid.

1991. a. 13. jaanuari öösel asusid ümber Leedu pealinna lahingupositsioonidele NSV Liidu raadioelektronilise võitluse väesad, ning alustasid Viinuse raadioblokaadi. Selle tagajärjel muutus linnas igasugune raadioside võimatuks, ning KGB rünnakuüksus "Alfa" ründas kõiki neile rünnata antud rajatisi ja hoidis objekte oma valduses, kuni saabusid kohale täiendavad sõjaväeüksused. Nende rünnakute tagajärjel hukkus 14 inimest ja sajad rahulikud elanikud said vigastada.

Pärast Vilniuses toimunud traagilisi sündmusi alustas Eesti tollane peaminister **Edgar Savisaar** koheselt ettevalmistusi meie vabariigi täiendavaks kaitsmiseks. Selleks valis ta esmalt välja erinevate valdkondade spetsialistid. Nendega peetud arupidamiste järel loodi mitmeid valitsuse salajasi töögrupe. Nende liikmetel oli tavaliselt kasutada strateegilisi võimalusi ja samas ei pruukinud nad üldse olla asutuste tipphühid; sageli kaastöötajad ei osanud isegi kahtlustada, millega tegelevad need valitsusjuhi erilise usalduse pärvinud isikud.

Kõigi Toompea kaitserajatiste üldjuht oli praegune erukolonel

Henn Karits. Tema ideede järgi asetati Toompeale kivitahukad ja betoonblokid, et vähendada või muuta võimatuks sõjaväe lahingumasinate rünnakuvõimalused. Valmis seati Kodukaitse meeskonnad nn "Molotovi kokteilide" valmistamiseks. Lisaks loodeti ründavaid soomukeid muuta liikumisvõimetuks tänavale lastava seebivahuga – selleks oli alati kohal täidetud veepaagiga tuletõrjearuto ja ootevalmis pandud vahutekitamisgraanulid.

Pika Hermanni torni paigutas televisiooni ja ringhäälingu varusaatjad ning vajalikud antennid Vabariikliku Raadio ja Televisiooni Saatekeskuse peainseneri **Rein Ruudi** juhtimisel tegutsenud töögrupp. Sellesse kuulusid **Arni Järvik, Mati Tähemaa, Lembit Laur ja Heino Tamm.** Toompea lossi territooriumil oli valmisolekus televisiooni-ülekandejaam ja autol asuv diiselgeneraator. Lossi enda elektrivarustus oli võimalik koheselt muuta autonoomseks võimsa varuelektrijaamaga. Eesti Raadio toimetuste jaoks valmistati ette konspiratiivkorterid, tehnilised seadmed, heliklipid jmt. Lasnamäel asuvasse Sideministeeriumile kuulunud ruumi paigutas ringhäälingu reservsaatja **Aarne Pihla.**

Väga suurt tähelepanu pöördati alternatiivsideüsteemide loomisele. Toompealt oli või-

malik kasutada Eesti Energia sidet, mille kasutamise organisatsioonid **Aivo Ojangu ja Ülo Rätsep.** Telefoniside töögrupi kuulusid **Vaino Kallas, Hans Kruus ja Leo Valvik** ning Kosel asunud kaugsidejaoskonna juhataja **Armi Kuriks** ja insener **Ants Einroos.** Raadiosidega tegelesid **Arvo Kallaste** Eesti Raadioamatöörde Ühinguist, **Jaak Jõesoo ja Priit Andevei** Eesti Tuletõrjest, **Aadu Jõgiaas** Piirivalvest.

Ülmalmainitud isikud olid loomulikult valdkondade juhid. Näiteks ainuüksi raadiosidega tegeles putšipäevadel ca 60 inimest. Raadioluure ja -segajate meeskonda kuulusid **Lembit Kulmar, Hellar Pagi, Viktor Repponen, Meelis Tellmann ja Tarmo Tõlp,** kelle salajaseks ülesandeks oli ka elektroonilise sõja võtete kasutamine N. Liidu sõjaväe vastu.

Seega oli Eesti Vabariik valmis kõige halvemaks. Alates 19. augusti 1991. a. augustiputši algusest läks käiku terve rida neid eirplane, mis jaanuarist alates oma kohta olid oodanud. Nii, nagu pididki minema.

Edgar Savisaar on tollastel olukorrad rääkinud: „Valitsuse kurs oli algusest peale selline, et niipalju kui võimalik kasutada kaitses professionaalide abi. Olid ikkagi politseijõud, piirikaitse, ka Kodukaitse oli mingisuguse koolituse läbi teinud. Me ei saanud hakata inimesi, kel pole aimugi, kuidas sellises olukorras käituda, lihtsalt paljaksli üles kihutama. Piirivalvest tuli aga Ülemnõukogu kutse (19. augusti õhtul) – tulla kõikide objektide kaitsele – isegi üllatusena. See ei läinud kokku kaitseplaanidega. Siis otsustasimegi, et ei kutsu inimesi Toompeale ega teletorni juurde, kus oli rünnak kõige tõenäolisem. Kutsusime raadio- ja telemaja juurde, kuhu ehitati ka barrikaadid. Agateletorni juures, arvestades meie maastikku ja torni asukohta, polekski paljaksli seivatud inimestel midagi teha olnud. Teadsime, et võime igal ajal nii tagavara televisiooni kui ka

TELETORNI TÄHTSUS: Tänavu kevadel avati renoveeritud Tallinna teletorn jälle külastajatele. 1991. a augustisündmusi tutvustatakse paraku vaid mõne foto, lühikese videoklipi ja põgusa tekstiga. Fotomälestus augustist 1991.

raadio tööle panna, aga hoidisime neid hädaolukorraks.“

Üheaegselt Pirita teletorni hõivamisele asumisega sõitsid Pihkva dessantväelased vallutama ja välja lülitama Aegviidu vahejaama raadio- ja televisioonireleeliine, et katkestada kõigi Tallinnast väljuvate raadio- ja televisiooniprogrammide edastamine Eestimaal ning sellega ära võtta ka võimalus Tallinnas saada teavet Moskva, Leningradi ja Lätile-Leedu suunal. Aegviidu mast oli tehniliselt sõlmpunkti, kust suundusid sidekanalid edasi Narva, Tartu ja Pärnu poole.

Juhtus aga nii, et Aegviidu masti asemel "vallutati" esmalt eksikombel Tapal asuv Eesti Energiale kuuluv raadioside-mast. Tolleõiseid sündmusi meenutab seal valves olnud **Aare Aimpla:**

“Olin 21. augusti öösel Tapa Elektrivõrkude maja II korrusel valves. Kella poole viie paiku hommikul kuulasin Vikerraadiost Tallinna sündmusi. Seal tuli teade, et Pirita teletorni rünnatakse, olukord oli küllaltki pinev ja järsku paarimees ütles: "Meil on ka

nad juba kohal, just sõitsid akna alla!”

Kohale oli saabunud GAZ 66, millel olid antennid peal. Teine auto oli Ural, ning sellest hakkasid välja hüppama sõdurid ja hoonest sisse piirama. Kohe sisse nad ei saanud, kolistasid niisama uksti. Ailkorrusel asus akuruum, selle väike aken oli lahti, sealtronis siis üks sisse ja tegi teistele remondiruumi suured ukse lahti, sealtaudu said nad sisse ja olid kohe ülakorrusel. Eelnevalt olime jõudnud helistada Tallinna dispetšerile ja meie kohaliku juhtkonda sai samuti teavitada. Ohvitser tuli ja küsis: miks me neid sisse ei lasknud? Me ei osanud midagi öelda. Siis küsis: "Kus on siederuum?" Nad suundusid sinna ja hakkasid kohe lahti kruttima sideantenne. Neid huvitas üksnes side! Mind viidi saali ja üks püssiga mees pandi seisma mu juurde. Pool tundi või tund istusin saalis ja ma ei saa senini aru, miks mind ära ei lastud.“

Tiit Animägi töötas tol ajal Aegviidu raadioreleemastis ja mäletab putšisündmusi nii:

„Aegviidu mast võeti ära 21. augusti 1991. a hommikul kell

7, kui valvetechnik **Rein Kasela** üksinda oli tööl. Kust need sõjaväelased tulid, kas Tapalt või Tallinnast, seda ei tea vist küll keegi. Veoautotäis sõdureid sõitis õue peale ja tungis aparatuuriruumi. Seda polnud neil väga raske teha, sest ukse oli õõsiti ainult turvakett, ei midagi muud. Valvetechnik Kaselal kästi nurgas istuda ja telefoni mitte vastu võtta ega mitte näppida nuppe. Majas kõik lülitid, millel esines kiri "Sisse/Välja", lükatid asendisse "Välja". Seda isegi ka laboratooriumi mõõteriistadel, seega kogu vahejaam seisis. Kesktelevisiooni programm tuli raadioreleeliini pidi Narva poolt ja oli kasutatav kuni Rakvereni, Aegviidust signaal Tallinna edasi ei läinud.

Üritasin kell 8 tööle minna, aga sõdur vaatas uksepilu vahelt (niipalju kui kett lasi lahti minna) ja ütles, et „sevodnja võhdaadno!“. Ma ei hakanud väga protesteerima kah seal. Kuskil pärastlõuna paiku (kui sündmused Tallinnas laabusid), olid sõdurid Aegviidust läinud, ja panime jaama uuesti tööle.“

Ülalilminud loost selgub tõsiasi, et Tallinna teletorni kaitsmine augustiputši ajal ei saanud olla valitsuse prioriteet. Lisaks ei omanud torni 22. korrusel asuv raadioreleeliini aparatuur olulist tähtsust, sest puudusid sealtaudu Soome edastav programm. Meedia poolt Nõukogude Liidu kogutud informatsiooni-voog oli katkenud Aegviidu vahejaama väljalülitamisega Nõukogude armee poolt.

Tollal ei uskunud valitsus ega ka asjaosalised ise, et Eesti on võimeline võitma elektroonilises sõjas Nõukogude armeed. Aga ometi sõjaväelased kaotasid täielikult lahingu Tallinna teletorni ründamisel.

Aadu Jõgiaas

TUGEVA KAITSE: Toompeale toodi kivitahukaid ja betoonblokke, et vähendada sõjaväe lahingumasinate rünnakuvõimalust või muuta ründamine võimatuks.